

Gud – den skrattande

Religion och intolerans har i alla tider gått hand i hand. Men frågan är om inte den spanska inkvisitionen tar priset i fråga om förföljelse och förtryck. Den kristna kyrkan har ända sedan kyrkofadern Augustinus dagar (på 300-talet) jagat kättare och oliktänkande. Augustinus talade till och med om Gud som "den skrattande torteraren"!

Kyrkohistoria

The Spanish inquisition
John Edwards
Tempus, 2000

Tidigt upprättade påven i Rom en trosdomstol, en inkvisition, som redan från början fick skäpan full. Ända sedan Paulus och Petrus dagar har kristendomens företrädare ägnat mycket tid åt att hålla läran ren. Redan kyrkomötet i Calcedon år 451 hade i allt väsentligt kodifierat den då ännu inte väst/öst-splittrade kristna läran. Heresi (irrlära, kätterier) var därmed lätt att identifiera.

Judarna har alltid utgjort ett problem för kyrkan. Å ena sidan följer de lagen i Gamla Testamentet, å andra sidan ansågs de vara ansvariga för Jesu död på korset. Å ena sidan ska alla judar omvändas till den rätta läran innan tusenårsriket upprättas, å andra sidan har de gjort sig förtjänta av döden för sitt brott mot Jesus.

Ungefär så kan man förenklat sammanfatta den kristna ambivalensen gentemot Europas judiska befolkning.

Alternativa tolkningar oroad

Men påven i Rom oroades också över alla som lät sig lockas av olika alternativa kristendomsolkningar, som arianism och nestorianism, och konkurrerande religioner. Vid 1100-talets slut hade kyrkan utvecklat de teologiska och intellektuella tekniker som behövdes för att bekämpa kätteriet. Kyrklig och civil juridik kopplades till, och så hade man skapat förutsättningarna för inkvisitionens undersökningar, förhör, dom-

stolar, tortyr och *auto da fe* ("en akt av tro", avkunnande av en kättardom, men ingen exekution).

Både den kyrkliga och civila rättsskipningen använde sig under medeltiden av tvivelaktiga metoder och tortyr i sin verksamhet, men det är inkvisitionen, och då särskilt den spanska, som har fått stå som symbol för mänsklig grymhet mot oliktänkande.

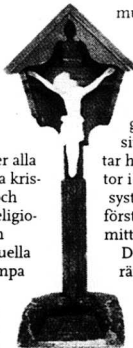
Mot slutet av 1400-talet, när de muslimska moreerna till slut kastades ut från den Iberiska halvön, upprättade monarkerna Ferdinand och Isabella en egen nationell inkvisition, skild från, men sanktionerad av, den påvliga. Den mest kände storinkvisitorn hette Torquemada, och han kom att stå modell för tyrannisk intolerans i otaliga sentida romaner och filmer.

Judar och muslimer ett "problem"

I det som i dag är Spanien och Portugal fanns en stor judisk befolkning; när de muslimska moreerna slutligen drevs bort med Granadas fall 1492, återstod för kyrkan att hantera "problemet" med alla judar och muslimer, som hade stannat kvar.

Edwards bok är en noggrann genomgång av hela den spanska inkvisitionens historia. Inkvisitionen uppfattar han närmast som ett moment, en faktor i ett fördomsamt och straffande socialt system, som skulle få sin första nådastöt först med upplysningen vid 1700-talets mitt.

Den första formella inkvisitionen upprättades 1229 av påven Gregorius XII. Denna påvliga, romerska inkvisition opererade i hela den katolska världen; 1478 utfärdade påven en bulla som godkände upprättandet av en

Den spanska inkvisitionen är bara ett av otaliga exempel på när trosivrarnas iver blir alltför stor och tar

särskild inkvisition i de spanska länderna.

Den spanska inkvisitionens främsta bekymmer var just alla kvarblivna judar och muslimer. Och då särskilt de som hade låtit omvända sig till kristendomen (*conversos*, löd termen), ofta under hotfulla och förödmjukande former.

Det trosivrande spanska prästerskapet misstänkte dem för en läpparnas bekännelse – i själva verket var de i hemlighet trogna sina fäders tro, hävdade man. 1449 hade

begreppet *limpieza de sangre* ("renhet i blodet") introducerats i Toledo, och frågan om de omvända blev nu också en politisk fråga.

Som alltid när religion och politik finner varandra i en fråga, blir resultatet katastrofalt för minoriteten. Förutom att förföljas och brännas på bål, tvingas judarna och muslimer att fly den Iberiska halvön. Hur många som flydde vet man inte med säkerhet, men att det var många står utom tvivel. I mycket påminner skeendet under 1400- och

Vänstern lämnar våldet för mysigheten

I Tyskland grubblar man på om en person fortfarande är skyldig, om han en gång har ingått i en grupp som använt våld. Det kan handla om röda brigader, beväpnade arméfaktioner eller anarkoterroristiska kampceller.

REFLEKTION

Anledningen till diskussionen är avslöjandet om utrikesminister Joschka Fischers förlutna. Den gemittliga, kompetente Fischer visade sig trots en oskyldig grönmärkning ha ett rött förlutet, vilket har belagts genom anförda bataljfoto från studentrevoltären. Och svaren varierar. För brott kan man fällas. För en innehavd åsikt i sin ungdom är man inte glömd, fast det var länge sedan. Per Ahlmark gav i Sverige exempel på detta med sina fruktade böcker om 60-talsvänstern.

Inte bara Fischer har flörtat med udda åsikter. Den hos oss salongsfärdige Hans Magnus Enzensberger skrev 1968 att grundlagen är "ett

löfte som skall infrias genom revolution". Många är de tyska intellektuella som i romantisk anda har fortsatt att uppamma förakt för politikens "former" respektive dess "fraser".

VAD GÖR DÅ EN STAT med dem vars fantasi utgör veritabla tidur för politisk aktivism, upplopp och kanske sabotage? Kan ett land med demokratiska anspråk låta en person som en gång såg våldsamma aktioner mot samma stat som en felfri metod nu föra dess talan?

Fast Joschka Fischer var inte precis med och slogs med poliser, har det urskuldats. Han satt ofta hemma och läste. Marxismens klassiker.

Att den blivande utrikesministern därmed laddade sin hjärna med det tyngsta sprängstoff som

finns – fantasins – borde på ett sätt anses värre. Något som många av de personer som har hoppats komma till hans undsättning förbiser. För fantasin styr ju allt. Den behöver inte föras "till makten" som man sade 1968 – den finns redan där.

TA DEN NYVALDA ORDFÖRANDEn för Tysklands Gröna till exempel – en synbart behaglig ung dam vid namn Claudia Roth. Hos henne är det inte tal om bomber, än mindre om våld som stående utväg mot statens förtryck. Men fantasin är i hennes fall om inte revolutionär, så utopiskt idyllisk. Roth sägs inte oväntat också vara talangfull när det gäller fantasins eget mästerskap som kallas – politisk dramaturgi.

Och Claudia Roths grundidéer är snarast sentimentala. De handlar om att arbeta för mjuk, mysig friggörelse. En där man visar en medkänsla som inte kostar något, fast så att man blir nöjd med sig själv. Claudia Roth vill, som hon

Claudia Roth, ordförande för Tysklands Gröna, vill göra politiken mysig.

vänt säger, "göra politik med hjärtat". Det skälmska leendet åtföljs av klirr med örringarna.

På gamla framdragna pressbilder ses Claudia Roth gråta – över dödsdömda fångar i USA. Hon till-

bragte sin tidiga karriär med att kämpa för mänskliga rättigheter, fast då i Turkiet. Hon har energiskt arbetat för minoriteter i Tyskland. Hennes idol är "Totó" – den charmiga huvudgestalten i Vittorio de Sicas film *Miraklet i Milano*. Totó, som både är trollkunnig och bistår de fattiga.

TILL CLAUDIA ROTHs MÖNSTER avsluter sig villigt den gamle 60-talsradikal som ser en chans att styla om sig och passa lättare in i 2000-talets mjuka, emotionellt nyckfulla politik. En del lyckas med försöket, för andra skiner de gamla känslomönstren igenom. Och hur mycket det än fejjas – ränderna går knappast ur, som Anders Isaksson så välgörande torrt konstaterat i DI, apropå fallet Joschka Fischer.

Att den gamle revolutionären Mauricio Rojas på sistone har övergivit moderaterna för det litet mer utopiskt sinnade folkpartiet är i sammanhanget kanske en händelse som liknar en tanke.

CARL JOHAN LUNGBERG